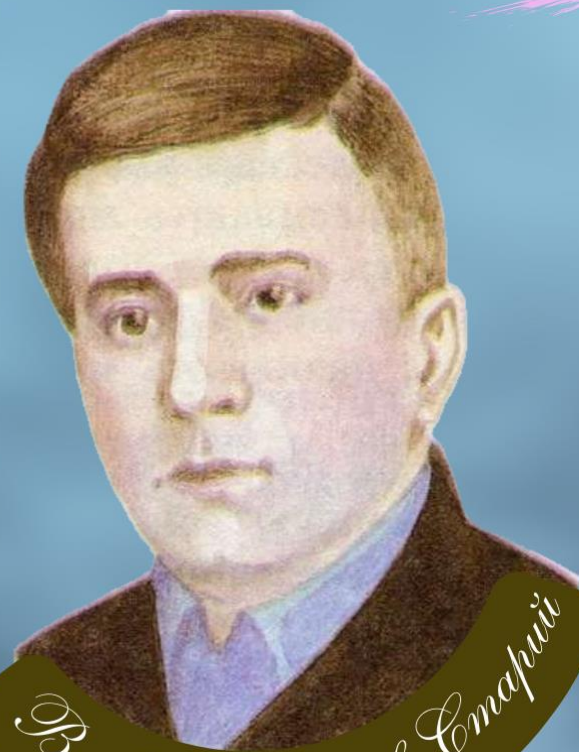

Він гдав про справу українську

Д. К. Королів-Старий

Департамент культури і туризму
Полтавської обласної державної адміністрації
Обласна бібліотека для юнацтва
імені Олеся Гончара

«ВІН ДБАВ ПРО СПРАВУ УКРАЇНСЬКУ»

*Василь Королів-Старий – український письменник,
громадсько-політичний, культурний діяч, один із
засновників Української Центральної Ради*

Біобібліографічна розвідка

Полтава-2022

01:161.2.09(477.53)

К68

Упорядник : Надія Требіна

«Він дбав про справу українську» : Василь Королів-Старий – український письменник, громадсько-політичний, культурний діяч, один із засновників Української Центральної Ради : біобібліографічна розвідка / Полтавська обласна бібліотека для юнацтва імені О. Гончара ; упорядник Н. Требіна. – Полтава, 2022. – 24 с.

Розвідка присвячена життю і творчості, малознаної в сучасній Україні багатогранної особистості, «універсаліста» – письменника, лікаря, громадсько-політичного, культурного діяча, маляра, видавця, підприємця, уродженця історичної Полтавщини Василя Короліва-Старого.

У посібнику шість розділів, шістнадцять підрозділів. Використана література подається в алфавітному порядку.

Розвідка адресована краєзнавцям, вчителям, студентам, учням, які цікавляться постатями наших земляків періоду УНР, української діаспори в Чехо-Словаччині.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
ОСНОВНІ ДАТИ ЖИТТЯ І ТВОРЧОСТІ.....	5
НА КРУТИЗНІ ЖИТТЯ	6
<i>Сімейні легенди, родовід</i>	6
<i>«Духовні університети»</i>	7
<i>Вихід з «родової стихії»</i>	7
<i>Ветеринар-просвітник</i>	8
<i>Київ: у видавничому і політичному вирі</i>	8
<i>Редактор журналу «Книгарь»</i>	9
<i>В еміграції</i>	10
Особисте життя	11
<i>«Понівечена пам'ять»</i>	12
ХУДОЖНЯ ТВОРЧІСТЬ.....	12
<i>Письменник</i>	12
<i>«Чмелик. Навколо світу»</i>	13
<i>«Нечиста сила»</i>	15
<i>«Згадки про мою смерть»</i>	16
<i>Маляр</i>	17
Література.....	17
<i>Твори</i>	17
<i>Про Василя Короліва-Старого</i>	18
Електронні ресурси.....	20

ВСТУП

Василь Королів – це була насправду людина дуже розумна й освічена... з радісним поглядом на світ, любитель молоді.

*Іван Назарко (1905–1976),
український учений-богослов.*

Лише на початку 90-х років XX століття повернулося в Україну ім'я Василя Короліва. Він, як і сотні інших українських письменників, культурно-освітніх, громадсько-політичних діячів, цвіту української нації, з болем у серці змушений був залишити рідну землю у 1919 році. Виїхав, щоб не втратити можливості жити і творити вільно. Як і багатьом іншим вимушеним емігрантам, йому надала прихисток Чехо-Словаччина. Її президент, Томаш Масарик дозволив утікачам з України заснувати власні навчальні заклади, видавництва, громадські організації тощо. Тепер ми говоримо про них, як про представників української діаспори.

1993 року у київському видавництві «Веселка» побачила світ особлива книга – збірка казок про дівчат «Чарівне намисто». Як і багато інших книг письменника, вона була видана ще в 30-х роках XX століття, але тільки в часи Незалежності її змогли прочитати юні читачі України.

Ми не знали нічого про Короліва, цю неординарну людину, бо в жодній радянській енциклопедії чи довіднику про нього не згадувалось. Чому ми називаємо його неординарним? А тому, що, на думку тих, хто його знав, він «був «універсалістом», різнобічно був здібний, як різнобічно багата і щедра українська земля, що видала його на світ».

До останніх днів свого життя Василь Костянтинівич перебував у Чехо-Словаччині: читав лекції в Українській господарській академії в Подєбрадах (заснованій М. Шаповалом 1922 року), був доцентом академії до кінця її існування. До початку 40-х років активно продовжував видавничу, перекладацьку, наукову і письменницьку діяльність, займався малярством.

Відмовився прийняти чеське громадянство, бо мріяв повернутися в Україну. Не судилося. Але повернулися до нащадків, юних українців, його твори. Їх не так багато, але вони написані майстерно, вигадливо, невимушено, з вірою у перемогу добра над злом. Український геній Тарас Шевченко 1847 року розмірковував у вірші:

*Один у другого питаєм,
Нащо нас мати привела?
Чи для добра? Чи то для зла?
Нащо живем? Чого бажаєм?*

Василь Королів відповів своїми творами: «Ми – добрі й не пам'ятаємо лихого».

ОСНОВНІ ДАТИ ЖИТТЯ І ТВОРЧОСТІ

1879, 16 лютого – за офіційними даними народився у селі Ладин Прилуцького повіту Полтавської губернії у родині священика. За даними сучасника письменника П. Білона (1879–1959) у с. Диканька;

1889–1895 – навчався у Полтавському духовному училищі (нині – в цьому приміщенні Полтавський аграрний коледж);

1893 – перші літературні проби;

1895–1901 – навчався у Полтавській духовній семінарії (нині – в цьому приміщенні Полтавський аграрний університет).

1901–1904 – навчався у Харківському ветеринарному інституті;

1903 – вийшли перші брошури, праці з ветеринарії;

1905 – працював дільничним ветеринарним лікарем Полтавського земства у с. Мала Перещепина (нині – село Новосанжарської територіальної громади);

1906 – переїхав до Києва;

З 1906 – працював начальником Київського міського ветеринарного бюро;

1906–1914 – секретар редакції газети «Рада», єдиної щоденної громадсько-політичної україномовної газети;

1908 – став засновником і співвласником видавництва «Час» у Києві, яке діяло до 1920 року, спеціалізувалося на українських виданнях;

1911 – відкрив першу в Україні ферму «Зааненталь» з утримання зааненської породи кіз, яку завіз із Швейцарії;

1914 – видав дотепну сатиричну брошуру «Русскій на Україне» (35-тисячним накладом), брав участь у роботі Товариства українських поступовців;

1917, лютий – був учасником «всенародної наради» – прообразу першого українського парламенту, став одним із фундаторів та головою Товариства шкільної освіти;

1917 – упорядкував (спільно з О. Дорошкевичем) збірник прислів'їв і приказок «На всякий випадок життя»;

1917–1919 – редагував «Книгарь», літопис українського письменства;

1918 – став уповноваженим з упорядкування могили Тараса Шевченка в Каневі;

1918 – був одним із засновників Національного союзу, який організував антигетьманський переворот;

1918, Київ – вийшли збірки: «Для дорослих казки та легенди», «На дозвіллі»;

1919 – як член дипломатичної місії УНР виїхав до Праги, де й залишився;

1919 – переклав з чеської мови збірки: «Слов'янські народні казки», «На зеленому острові»;

1920-30-і рр. – викладав в Українській господарській академії (м. Подєбради, Чехо-Словаччина);

1920, Прага – вийшов роман для молоді «Чмелик. Навколо світу», в Україні він побачив світ лише 2010 року;

1923, Київ, Львів – вийшли: збірка «Казки про нечисту силу», п'єса-казка «Царівна-жаба»;

1930, Прага – упорядкував спогади про С. Петлюру під назвою «Збірник пам'яті Симона Петлюри»;

1937 – перше видання книги «Чарівне намисто: світові казки для дівчат»;

1941, 11 грудня – раптово помер, похований у містечку Мельник (нині – Чехія);

1942, Польща – в «Краківських вістях» опубліковані мемуари;

1955, Канада – українська діаспора видала тритомне зібрання творів, найповніше на сьогодні.

НА КРУТИЗНІ ЖИТТЯ

*... Я син великої надії, може – найбільшої держави
в світі, може народа, що дав найвидатніших
талантів на всіх полях людської творчості...
В. Королів, з листа меценату Є. Чикаленку*

Сімейні легенди, родовід

За офіційними даними, В. Королів-Старий народився у містечку Ладині Прилуцького повіту Полтавської губернії.

Історична довідка:

*«**Ладин** (з 1930 року стало зватися **Ладан**) – одне з найдавніших сіл історичної Полтавщини. Розташоване на правому березі ріки Удай. Час заснування відноситься до XI століття. Вперше згадується у 1603 році, коли тут було засновано Ладинський Покровський монастир. Назва Ладин походила від старослов'янської богині Лади, скульптурне зображення якої знаходилося тут же, на Гуляй-горі».*

За сімейною легендою, він походив зі шведського роду, його прапрадід – старшина шведської королівської армії, прийшов на південь з військом короля Карла XII. В бою під Полтавою він був поранений, після чого залишився жити на Полтавщині. Звідси, вірогідно, і прізвище – **Королів**. Прапрадід-швед, за

спогадами, був могутнього зросту, великої сили, спокійної вдачі. Інший прапрадід Василя був ігуменом Соловецького монастиря.

Протоієрей П. Білон (1879-1959) у другому томі «Спогадів» (Пітсбург, 1956) пише про Короліва, що *«він народився у Диканьці на Полтавщині, де батько його був священиком і розвивав з дитячих літ у нього любов до праці, мистецтва і всякого ремесла. І, справді, В. К. багато дечого вмів: малювати, будувати, навіть шити й варити»*.

У сім'ї батька, православного священика, отця Костянтина, у селі Чернещина (Диканьщина) трапилася велика трагедія – смерть від холери дружини і двох дітей. Він залишився лише з одним сином – Василем. Після того батько мав прихід у с. Великих Будищах і був одночасно професором Полтавської реальної гімназії.

У дитинстві Василь мріяв, що буде письменником, малярем і лікарем, але сини священиків, як правило, мали продовжувати батьківську справу.

«Духовні університети»

Десятирічний хлопчик став навчатися в Полтавському духовному училищі разом із Симоном Петлюрою, потоваришував з ним. Подальшою сходинкою його духовної освіти була Полтавська духовна семінарія.

У семінарії Василь з 15-ти років редагував нелегальний рукописний українськомовний часопис «Плахта», був членом «Української громади», друкував замітки у «Полтавских губернских ведомостях», співробітничав у декількох газетах, захопився українським фольклором, мистецтвом і літературою, особливо творчістю Т. Шевченка, М. Гоголя.

У серпні 1896 року, обурившись забобонною інтелігенцією у Диканьці, яка повірила заклиначеві бліх і мишей, описав цю подію і відправив у столичний журнал «Сын Отечества», з якого отримав запрошення до співпраці. З того часу пера не випускав з рук.

Більшість семінаристів були безвірними, Василь зізнавався: *«Ми всі були з духовної семінарії, тобто з фабрики атеїстів і наші серця були порожніми каплицями, що з них украли Бога»*.

Вихід з «родової стихії»

Закінчивши семінарію, Королів здійснив крок до досягнення своєї мрії, про це у споминах: *«вирішив вийти з моєї родової стихії», «з коліна Левітова», щоб бути корисним темному нашому селянству – буду вчитися на ветеринара»*.

Здійснити це було нелегко, за вимогою Синоду влада забороняла юнакам з духовною освітою вступати до світських вишів, але наполегливий Василь разом з товаришем

поїхали прямо в столицю і *«виграли враз свою справу без умовин, затримок і комплікацій»*.

З 1899 року почав навчатися в Харківському ветеринарному інституті.

Зі споминів: *«Як опинився в Харкові, почав слушно заробляти пером у місцевій і петербурзькій пресі, а почасти підробляв і пензлем»*.

На останньому курсі прожив місяць у Петербурзі, заробив літературною працею 160 доларів – на ті часи казкову суму.

Ветеринар-просвітник

Після інституту отримав направлення у Тамбовську губернію, але *«не міг стерпіти тиранії урядників і несамовиту жорстокість до звірей і людей»*, – писав у споминах. – *Набрид і той оспіваний «прекрасний рускій язык» з його «многоэтажною бранью» – словоблудіє і сквернословіє. Відмовився від служби і подався просто до рідних Палестин – у Полтаву»*.

Деякий час Королів працював дільничним ветеринарним лікарем у с. Мала Перещепина на Полтавщині. Тут, разом з учителем Григорієм Шерстюком (1882–1911), основоположником видавництва Український учитель» та автором однієї з перших українських граматик, заснували «Малоперещепинську республіку», що й привело обох на сто днів до полтавських «арештантських рот».

Згадував: *«Загалом же полтавська в'язниця стала в дечому для мене ціннішою за полтавську духовну семінарію»*.

У зв'язку із заборонаю влади жити і працювати на Полтавщині Королів переїхав до Києва, де очолив міське ветеринарне бюро.

Підготував і видав українською мовою (великим тиражем – більше ста тисяч примірників) *«найліпшу»* наукову книгу «Скотолічебник» (отримала чотири медалі від земств), брошури «Про домашню птицю» (нагороджена премією), «Як вибирати коня» (вийшло сім видань), «Кролики» тощо. До речі, Королів не дав згоди на переклад російською мовою «Скотолічебника», книгу друкували пізніше без його згоди.

Київ: у видавничому і політичному вирі

В Києві Королів розгорнув культурну, громадську, літературну діяльність, виступав як публіцист і театральний критик при театрі

М. Садовського (1856–1933). Своїми учителями на українській письменницькій і громадській роботі вважав Б. Грінченка (1863–1910) і Є. Чикаленка (1861–1929). Останній у своєму «Щоденнику» написав про Василя Костянтиновича:

«Завжди бадьорий і веселий, діловитий, з головою повною всяких проектів. Він робить вражіння особливо талановитої, обдарованої природою людини і гаряче відданої відродженню української нації».

1908 року Василь Королів з друзями створили найбільше у Києві видавництво «Час». Працювали під гаслом *«Патріот – не жебрак»*. Видавництво спеціалізувалося на українських книжках, підручниках, листівках, плакатах, календарях, брошурах. Прибутковими для них стають видання творів Т. Шевченка і плакатів із його зображенням. Вдається і розробка відривного календаря за українськими мотивами.

Василь Костянтинович писав пізніше: *«Ми передали скарбниці «Часу» 550 крб готових грошей, що на ті часи творили чималу квоту»*. У «Часі» Королів опікувався літературним редагуванням і стилістикою всіх видань. Робота тривала безперервно. Зупинялася хіба на півдня у неділю. Люди бачили, що видавництво розвивається, і хотіли вкладати кошти в нього. Євген Чикаленко відмітив у «Щоденнику»: *«Усі називали їх американцями, бо все вряджували по-новому»*.

Після смерті видатного композитора-полтавця М. Лисенка (1842–1912), влада заборонила заснований ним «Український клуб». Королів з друзями відновили діяльність клубу.

З початком революційних подій 1917 року у його приміщенні зібралися прогресивні представники української інтелігенції (серед них був і наш земляк В. Королів), щоб створити керівний орган, центр українського національного руху – Українську Центральну Раду.

Королів став співзасновником і членом Центральної Ради. Окрилений революційним поступом в Україні, згадував: *«Не було сумніву, що несподівана революція мала великий розгін і одним махом штовхнула старий лад так, що йому вже важко втриматись на своїх глиняних ногах»*.

У березні 1917 року Василь Костянтинович – учасник кооперативного з'їзду, першої національної маніфестації в Києві, член Київського губернського виконавчого комітету.

10 червня 2018 року завдяки старанням Короліва уряд Української держави прийняв закон про визнання могили Т. Шевченка національним надбанням.

Невеликий, але значимий штрих до біографії Василя Короліва: після 1917 року він перейшов із православ'я у греко-католицький обряд. Це був серйозний крок дорослого чоловіка, враховуючи те, що батько його був православним священиком, а сам він більше десяти років навчався у полтавських духовних навчальних закладах.

Редактор журналу «Книгарь»

Ініціатором заснування книгознавчого часопису був Василь Королів.

Скромний, друкований на поганому газетному папері воєнного часу, журнал почав виходити у Києві 25 серпня 1917 року як своєрідний інформаційний бюлетень, що мав відображати бурхливий розвиток українського друкованого слова, яке поширювалося по донедавна поневоленій Україні. Журнал, що виник у Києві часів Центральної Ради, пережив вісім різних властей. Від початку і до кінця він стояв на точці зору незалежного розвитку української культури.

Що він виходив, в першу чергу, було заслугою його редакторів – їх було двоє – майже невідомий у нас перший редактор Василь Королів і відомий, але не як редактор Микола Зеров. Під редакцією Василя Костянтиновича вийшло 18 чисел часопису (1917-1919 рр.), він видавав «Книгарь» за негусті гроші видавництва «Час», без субсидій гетьманського уряду, наприклад, яких для нього хотів добитися академік В. Вернадський (1863–1945). За час свого редагування Королів опублікував на його сторінках 37 статей та відгуків на нові видання.

Де тільки не друкувалися тоді українські книжки і газети! Ось назви місцевостей за 1917–1918 рр. – подаємо лише з Полтавської губернії: Полтава, Лубни, Миргород, Прилуки, Кременчук, Переяслав, Хорол, Лохвиця і т. д. 1232 книжки зареєстрував журнал за неповні три роки свого існування. На 95 відсотків з них були вміщені короткі рецензії. А це лише частка тієї української друкованої продукції, яка насправді побачила тоді світ, але через умови революції та контрреволюції не могла дійти до Києва. 31 номер журналу – це дві тисячі шпальт переважно дрібного шрифту, ущільненого друку.

Василем Костянтиновичем до роботи були залучені більше 500 критиків, серед яких шановані імена: Сергій Єфремов, Орест Левицький, Юрій Меженко, Софія Русова, Павло Зайцев та інші.

Часопис було закрито радянською владою 1920 року *«на основі, що не може бути ніякого видавництва ні книг, ні журналів, крім державних»*.

В еміграції

Майже чверть віку перебував наш земляк поза Україною.

Василь Костянтинович був дуже підприємливою людиною. Перед еміграцією до Чехо-Словаччини мав чимало власних коштів, які думав використати на справи національні, та не судилося.

1918 року він багато сил і коштів доклав для впорядкування Шевченкової могили, на цій тяжкій роботі дуже ослаб, ледве не помер.

З 1919 року, коли вже не було надії на відновлення законної влади УНР, Королів-Старий, змушений був емігрувати, жив і працював у Чехо-Словаччині, був одним із найактивніших діячів в еміграції. Засноване ним видавництво «Всесвіт» видавало твори українських, переклади європейських письменників. Василь Костянтинович писав в одному з листів: *«Вся наша колонія працює коло перекладів та культурної творчості. Зібралися люди, що мають знання всіх мов. Почуваємо себе дужче оптимістами»*.

До речі, листами Короліва захоплювалися його побратими, один з них так висловився щодо них: *«Листи Короліва, то ціла поезія. Вони писані чудовою полтавською говіркою. В них стільки цікавого»*.

Видані книги не завжди розходились, друзі допомагали розповсюджувати їх. Український церковний, громадський діяч П. Білон (1879–1959) підтримував Короліва, за його словами, «цю велику постать серед нашого громадянства»: *«Я погодився послужити п. Короліву-Старому і розповсюджував серед знайомих і духівництва його прекрасну літературу»*.

На початку двадцятих років вийшли його підручники та посібники із зоології та фізіології для викладачів і студентів Господарської академії в Подєбрадах, де Королів був доцентом, викладав.

Особисте життя

В студентські роки, приїжджаючи на канікули в Диканьку, Василь організував тут аматорську театральну трупку. На репетиціях і виставах познайомився з майбутньою дружиною Ольгою Сербинівською.

Після закінчення інституту, 1904 року, Королів одружився з нею. Вони багато в чому були однодумцями, 1909 року їх вибрали делегатами конгресу з нагоди 40-річчя галицької «Просвіти». Дітей не мали.

1919 року, перед від'їздом Короліва з дипломатичною місією, на посаду аташе УНР в Празі, вони з Ольгою розлучилися. Він, мабуть, відчував, що може не повернутися в Україну, а дружина не захотіла їхати в невідомість.

1920 року, у Празі, Василь Костянтинович познайомився з секретаркою посольства графінею Наталеною Андріанівною, з роду Дуніних-Борковських. Вона народилася в Іспанії, зростала у Франції, проживала в Києві, але в період Визвольних змагань змушена була виїхати за кордон.

Він був зрілим чоловіком, шукав друга для спільного сімейного життя й запропонував жінці створити, як це він жартома називав, *«сімейну кооперативу»*.

Коли УНР перестала існувати, працівники дипломатичної місії опинилися на вулиці. Королів викладав, писав, а на життя заробляв, малюючи ікони, розмальовуючи церкви на Закарпатті.

Вони продали своє обійстя в с. Ували і наприкінці 20-х рр. переїхали до містечка Мельник, купивши невеликий будинок. Займалися спільною творчою працею, саме Королів зробив Наталену українською письменницею.

У них вдома бували Вадим Щербаківський, Микола Садовський, Євген Маланюк, Олександр Олесь, багато інших знаних українських діячів.

Під час німецької окупації подружжя переживало надзвичайно важкі голодні часи. Гестапо запідозрило Короліва у зв'язках з українськими націоналістами, стежило за ним, проводило обшуки.

9 грудня 1941 року Василь Королів поїхав на кілька днів у Прагу – мав забрати книжки і листівки з друкарні, зупинився у друзів. А 11 грудня повернувся додому, привітався з дружиною і впав мертвий на порозі хати. Лікар сказав, що серцевий напад. Аж через кілька місяців дружина дізналася, що того дня її чоловіка допитували в гестапо.

Після Другої Світової війни, залишившись без засобів для існування, Наталена Королева працювала на невеликому підприємстві: плела кошики, розсипала крупи у мішечки. При нагоді давала приватні уроки іноземних мов. Пережила чоловіка на 25 років.

«Понівечена пам'ять»

В газеті «Літературна Україна» (2009. – 26 берез. – С. 1, 2) авторка статті «Понівечена пам'ять», колишня співробітниця українського посольства у Празі, нині – журналістка радіо «Свобода», славістка, дослідниця літературного, мистецького життя українців в еміграції, Оксана Пеленська написала: *«Мусимо констатувати: українські могили, поховання й пам'ятники в Чехії зникають не поодинці, – рахунок треба вести на сотні. Весною 2007 року на міському цвинтарі м. Мельник були брутально перекопані могили відомої письменниці Наталени Королеви й письменника, видавця і художника Василя Короліва-Старого. Містечко Мельник поблизу Праги довгі десятиліття було центром життя української громади саме завдяки цим двом ентузіастам. За власний кошт вони сформували в місті українську бібліотеку, у своїй оселі радісно зустрічали кожного, кому не була байдужа українська культура. Імена Василя Короліва і Наталени Королеви – це також важлива сторінка української дипломатії, обоє починали в Празі як працівники дипломатичної місії УНР в Чехо-Словаччині. Окрім цього Василь Королів-Старий – автор першого путівника для українців (1923), які на початку 1920-х років тисячами емігрували до тодішньої Чехословаччини».*

ХУДОЖНЯ ТВОРЧІСТЬ

Він умів втриматися на висоті теперішніх літературних вимог, хоч одночасно зберігав свого духа і свій власний творчий стиль. Усі його твори пронизує здоровий осілий дух Української Землі, що глибоко вріс у неї корінням, той дух, що спонує всі українські покоління впродовж віків – від Володимирових часів аж до останніх днів.

Петро Ісаїв (1905 – 1973), укр. історик, журналіст

Письменник

В історії української літератури до 1991 року не згадували про такого письменника як Василь Королів. В Україні його твори було знайти не так просто. Бо виходили вони у нас лише у 1990 та 1992 роках. Перевидання відбулося у 2005 році за допомогою видавництва «Просвіта», і 2006 року – видавництва «Школа».

Василь Королів друкував свої твори під багатьма псевдонімами: **«Словник українських псевдонімів і криптонімів (XVI–XX ст.)»**

О. І. Дея (Київ, 1969) подає тридцять псевдонімів і криптонімів В. Короліва: В. Диканський, Хуторянин Старий, В. Дикий, В. К-ьов, В. Каров, В. Д. Подорожний, Підстаркуватий, П-ий, М. Радський, К. О. Роль, В. Каров, П. Щур, Ю. Amator та інші.

Найбільш вживаний псевдонім – Старий, *«псевдонім, яким письменник хотів підкреслити, що він начебто-собі сивобородий дідусь, який малим онучатам розповідає всілякі химерні казочки»* (за міркуванням українського дитячого письменника А. Г. Костецького (1948–2005)).

Значна частина літературної творчості В. Короліва – це література для дітей і юнацтва. Тут першим іде роман «Чмелик», далі збірки казок «Нечиста сила», «Чарівне намисто», віршована моральна казка «Зух Клапоух» та 14 книжечок казок, перекладених з чеської чи словацької мови, всі видані видавництвом «Час» (Київ-Прага, 1918–1920).

Одна збірка його перекладних казок про звірят – «Близький світ» вивчалася в чеських школах. Багато дитячих книжок Королів сам ілюстрував гарними власними малюнками. В діаспорі В. Короліва вважали найповажнішим і найпліднішим українським дитячим письменником та видавцем, що випередив навіть «Дитячу Бібліотеку» Михайла Таранька, українського видавця серій книжок для дітей, власника львівського видавництва «Світ дитини».

Основна риса його літературної творчості – це те, що він дбав не тільки про естетику та мистецький рівень, але й про етику творів. В. Королів визнавав погляд Платона, що мистецтво повинне займати почесне місце серед вихователів людства та сприяти вдосконаленню людських душ, спрямовуючи їх до правди, краси й добра – до Бога.

Написав загалом 118 книг. Окрему позицію в його літературному доробку складають поеми про українські і історичні жіночі постаті (про Анну Регіну, Марту Борецьку, Роксоляну, Ведмедівську Попівну і т. ін.).

Розглянемо найвідоміші твори письменника для дітей і юнацтва.

«Чмелик. Навколо світу»

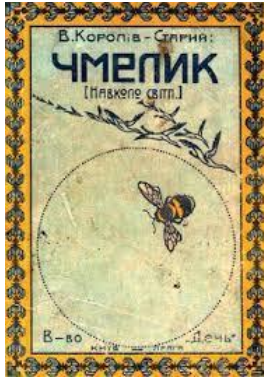
*Люблять батьківщину не за те, що
вона велика, а за те, що своя.
Сенека, римський філософ*

*Будьмо перед усім скрізь українцями – чи то в своїй хаті чи в чужій, чи то в
своєму краї, чи на чужині.*

М. Коцюбинський (1864 – 1913), український письменник

Вищеназваний твір для юнацтва побачив світ у Празі 1920 року, але тільки 2010 року його змогли прочитати в Україні.

Він – про національне становлення української інтелігенції, утиски українців у Російській імперії, суспільно-історичні події початку ХХ ст. Цікавий він і формою. Жанрова його природа неоднозначна: роман виховання, щоденник, мандрівні нотатки.

Головний герой твору – Максим Крушенко – полтавський юнак із національно свідомої родини, який залишається сам після арешту батька. Події його життя формують характер, переконання, морально-етичні цінності, національну позицію. Він змушений покинути Полтаву і поїхати до Києва, до дядька, відтак – мандрувати світом, щоб повернутися додому, «озброєним знаннями, уміннями, досвідом». Виїжджаючи з України, звертається до неї зі словами: *«Прощай, моя нене Україно. Ні, не прощай, а до побачення! Я вернусь, щоб бути Тобі вірним сином і послужити для тебе так же чесно й щиро, як служив Тобі мій покійний татусь і моя свята неня»*.

Роман автобіографічний. В образах Максима і Старушка можна впізнати автора: переживання юнака-емігранта, його захоплення красою рідного краю, а також культурою інших країн. Максим – начитаний хлопець, ерудований, уміє аналізувати те, що відбувається навколо, бере участь в українському русі: випускає журнал «Волосожар», пише статті для періодичних видань, зокрема, в «Радугу». Він щирий, відкритий і надзвичайно вразливий. Самотність, чуже оточення, відчуття безвиході штовхають його до самогубства. Але завдяки Тіні, дочці Вершинських, у нього з'являється жага до життя. Образи роману ніби поділені на «своїх» і «чужих». Максим відчуває себе щасливим, спілкуючись з однодумцями, перебуваючи в домі побратима Ярослава Скибенка.

В романі дві частини – «На Україні» і «В Європі», в кожній з яких автор уміло передає побачене героєм: описи настінних малюнків, старовинної мозаїки в Андріївському соборі, природу на берегах Ворскли, «польський акрополь», соляні копальні. Розгортання подій накладається на описи різних міст України та Європи: Полтави, Києва, Львова, Кракова, Праги, Дрездена, Мюнхена, Лейпцига.

Максим детально описує свої прогулянки ними, захоплення архітектурою, занотовує враження, роздуми про суспільні настрої, ментальність мешканців, відносини українців і поляків, чехів і німців. Він ніби складає для читачів путівник, відзначаючи місця, де особливо варто побувати.

Характер Максима розкривається ще більше, коли він потрапляє в родину Шульца, приятелює з його сином Фріцом, закохується у племінницю Гільду. Вдячність не зупинила його перед втечею, він не зміг жити під одним дахом з ворогом його країни, свого народу. Своє обурення Максим висловлює у листі до Шульца, чернетку якого зберіг і подав у зшитку. У такий спосіб постає трагедія людини і цілої епохи.

Юнак, мовби налагоджує своє життя за кордоном, але туга за батьківщиною не полишає його. Врешті він повертається в Україну.

Роман засвідчує творче обдарування автора, його велику любов до свого краю. Цікаво, що у згаданому творі використано казковий мотив про маленького Чмелика, для якого його рідний дім – нехай то буде щілинка в моху – дорожчий від золотих палат на чужині.

Із двадцятих років минулого століття повернулися до нас казки Василя Короліва-Старого, пропонуємо найвідоміший збірник:

«Нечиста сила»

*Казки, прочитані в дитинстві, назавжди
відкладають у серці зернятка
людяності, з яких складається совість.
В. Сухомлинський (1918–1970), вчитель*

*Не будь переможений злом, але
пермагай зло добром.
(Біблія, Апостол Павло)*

Книжка казкових оповідань під такою назвою вперше побачила світ 1923 року як спільне видання київського видавництва «День» і друкарні «Чорномор» у Каліші (Польща). І лише 1990 та 1992 року, майже через 70 років після появи на світ, завдяки видавництву «Веселка» ця збірка літературно-фольклорних казок повернулася знову на українську землю, яку так любив Королів-Старий, образ якої плекав у своєму серці.

У цій збірці найповніше розкрився талант письменника. Автор оживив спогади дитинства, переосмислив згадав і осмислив образи фольклорно-казкових представників «неіснуючого, невидимого світу», по-новому показав персонажів української міфології, зокрема «нечисту силу». У передмові Василь Костянтинович написав: *«Дарма, що інтелігентні люди ставляться до «нечистої сили» з легкою та добродушною посмішкою. Дарма, що тепер не знайдеш освіченої людини, котра йняла б віри якомусь чортovinню. Однаково – найосвіченіша, найінтелігентніша людина нашого віку бодай для форми вислову згадає чорта, диявола, якогось «злого Духа».*

Найчастіше ця згадка буває словом лайки, тим завченим порожнім звуком, що не має в собі жодного змісту... Тим-то, коли вже ми не можемо вигнати чортovinня з нашого світу, то чи ж не краще буде розповідати про нього дітям, як про персоніфіковані сили природи, по змозі позбавляючи їх елементів зла та ворожості?!

Я не педагог і, можливо, помиляюсь. Отож, як результат моєї помилки, з'явиться оця книжка казок, в яких собі дозволяю боронити перед дітьми насамперед, нашу українську «нечисту силу», що, на мою думку, часто буває далеко менш небезпечною, ніж деякі інші «сили», яких, на жаль, не звуть «нечистими»».

У казках «Потерчата» та «Хуха-Моховинка» головними героями виступають міфічні істоти. Згідно з повір'ями наших предків, потерчата – душі дітей, які померли нехрещеними й стали болотяними вогниками. Домовик – охоронець домашнього вогнища та родинних святинь, а Хуха – міфічна істота, пухка, як мох, інколи з'являлась перед очима людей, коли, добре натовмившись, вони казали «Хух!». Всі названі герої наділені автором найкращими людськими рисами вдачі: Домовик і потерчата рятують п'яного дядька Оверка від

загибелі, Хуха-Моховинка, забувши заподіяне їй зло, рятує від смерті діда-дереворуба («Шкода стало Моховинці старого, безпомічного діда. Забула вона й про те, як він зруйнував її хатку та вигнав з батьківщини. Як хотів її зарубати сокирою та на все життя зробив кривенькою»).

Фантастичні казки письменника подібні до народних казок. Але літературна казка має свої особливості, що відрізняють її від народної. Читач бачить те, що відбувається, очима автора, який ділиться з ним життєвими спостереженнями.

Мудрий погляд Короліва-Старого на життя вчить юних читачів справедливо оцінювати вчинки казкових героїв, розрізняти добро і зло, як у казках, так і в житті.

Його твори закорінені в українському народному житті, національному фольклорі, вони мають самобутній сюжет, багату, барвисту мову, поетичні описи, лагідний гумор, колоритний стиль.

Цінним є те, що автор зосереджує свою увагу не тільки на українському міфологічному фольклорі. Наприклад, у казці «Нечиста сила» діють персонажі з фольклору інших народів. Так, на Лису гору під Києвом на «міжнародний конгрес» у ніч на Івана Купала злітаються Джини із Персії, Тролі та Ельфи зі Швеції та Німеччини, кавказькі Духи та багато інших дивовижних істот.

Письменник своєю книжкою казок неначе запитує читачів: чи варто відмовлятися від багатющої спадщини, яку народи викохували віками? І відповідає: «Навряд чи варто!». Він хоче зацікавити юних читачів міфологією інших народів. Але для цього, зрозуміло, українські діти повинні, насамперед, засвоїти свій національний фольклор.

Королів-Старий надіється, що казки привчатимуть дітей бути уважнішими, чуйнішими, добрішими. Недарма в хорі русалок мажорним акордом звучать слова:

*Хай правда по світу полине,
Щасливі най будуть всі люди...*

*Звідціль, з чарівної Вкраїни,
Хай радість розійдеться всюди*

Одним з найвидатніших його автобіографічних творів є книга споминів:

«Згадки про мою смерть»

Приємний спомин про незгоди, що минули.

Вергілій, римський поет

У книзі вміщено дев'ятнадцять історій, у кожній з яких йдеться про загрозу життю, яку автор у свій час подолав, коли був на волосинці від смерті.

Видно в історіях не тільки незвичайно живу індивідуальність автора, але і його письменницьке обличчя: чудовий стиль і прекрасну полтавську мову.

Цінними є роздуми автора над долею свого народу,

причинами програшу Визвольних змагань 1917–1921 рр., активним учасником яких він був.

Закінчив писати спомини 9 грудня 1941 року. Зразу ж відвіз написане до видавництва у Празі. Редактору пояснив, що скоро помре і хоче, аби рукопис був у нього. Книга вийшла після його смерті у журналі «Пробоем».

Маляр

Королів-Старий був різнобічно здібний у багатьох ділянках і «заткнув за пояс» не одного модерного спеціаліста.

Петро Ісаїв (1905–1973), укр. історик

Василь Королів, в одній особі письменник, публіцист, видавець і вчений, був одночасно ще й малярем та різьбярем. Малярству він учився в семінарії, а згодом закінчив малярську школу в Києві під керівництвом художника Івана Їжакевича (1864–1962). Різьбярству ж навчався у петербурзького професора Аронсона.

Один із сучасників відзначав: *«Якби Королів обрав за фах мистецтво, до якого мав неабиякий талант, він став би популярним малярем».*

Фундаментальною його працею слід вважати копію чудотворної ікони Богородиці під назвою *«Марія – Цариця Українська»*, яка була створена 1936 року у с. Імстичово.

Картини його знаходяться у Празі в костелах Францісканів і Капуцинів.

Василь Королів раніше малював тільки у вільну хвилину і тільки в останні роки (в еміграції) присвятив малярству й різьбі більше часу, малюючи церкви в Карпатській Україні та заробляючи таким чином на прожиток, бо інколи заглядали і злидні до його хати.

При розмальовуванні церков, сидячи цілими годинами на стінах, дуже часто на протягах, не раз простуджувався та перемерзав, що підірвало його здоров'я та скоротило життя.

Література

Твори

Богданець-Білооскаленко Н. Василь Королів-Старий (1979-1941) : [казки] / Н. Богданець-Білооскаленко // Українська дитяча література: маловідомі твори укр. письменників II половини XIX ст. – I половини XX ст. / Н. Богданець-Білооскаленко. – Київ : Слово, 2009. – С. 127-165.

Королів-Старий В. К. Нечиста сила : казки / В. К. Королів-Старий. – Київ : Школа, 2006. – 258 с.

Королів-Старий В. К. Нечиста сила : казки / В. К. Королів-Старий. – Київ : Веселка, 2006. – 190 с. : іл. – (Шкільна бібліотека).

Королів-Старий В. К. Хуха-моховинка : вибрані казки / В. К. Королів-Старий. – Київ : Знання, [2018]. – 143 с. – (Скарбничка).

Королів-Старий В. К. Чарівне намисто : казки про дівчат / В. К. Королів-Старий. – Київ : Веселка, 1993. – 62 с.

Королів-Старий В. : [коротка біографія ; казка «Хуха-Моховинка»] // Дивосвіт «Веселки» : Антологія літератури для дітей та юнацтва : В 3-х т. – Київ : Веселка, 2004. – Т.1. – С. 596–603.

Королів-Старий В. Жарт королівни : казка / В. Королів-Старий // Зоря Полтавщини. – 2022. – 21 січ. – С. 10.

Про Василя Короліва-Старого

Білон П. Королів-Старий / П. Білон // Спогади. – Ч. 2. – Пітсбург : «До світла», 1956. – С. 107-110.

Верстюк В. Королів Василь Костянтинович (псевд. В. Старий, П. Щур, М. Радковський, К. Роль, В. Каров (1879-1941) / В. Верстюк // Діячі Української Центральної Ради: біогр. довідник / В. Верстюк. – Київ : [б. в.], 1998. – С. 110-111;

Верстюк В. Політик, видавець, іконописець / В. Верстюк // Історичний календар'99. – Київ : [б. в.], 1998. – С. 54.

Гандзій О. «Цензура отримала належного хабара й не відтягла нам ані одного дня» : ветеринар Василь Королів-Старий створив найбільше українське видавництво Києва / В. Гандзій // Країна. – 2019. – № 6 (14 лют.). – С.47-50.

Дашкевич Я. «Книгарь» – журнал епохи революцій і контрреволюцій : [редактори – полтавці В. Королів-Старий, М. Зеров] / Я. Дашкевич // Наука і культура. Україна : щорічник. – Київ : Знання, 1991. – Вип. 25. – С. 26-33.

Качак Т. Василь Королів-Старий (1879–1941) / Т. Качак // Українська література для дітей та юнацтва : підручник / Т. Качак. – Київ : Академія, 2016. – С. 112-114.

Ківшар Т. Василь Королів-Старий – книжник / Т. Ківшар // Київська старовина. – 1997. – Ч.1/2. – С. 57-61.

Книжка О. Василь Королів-Старий. «Хуха-Моховинка». Добро і зло в казці / О. Книжка // Дивослово. – 2016. – № 9. – С. 20-22.

Королів-Старий Василь (1879-1941) // Українські письменники: біографії, огляди творчості, літературні напрямки і течії, літературознавчий словник. – Київ : Велес, 2013. – С. 116-118.

Королів-Старий Василь Костянтинович (справжнє ім'я – Василь Костянтинович Королів; 1879-1941) // Усі письменники і народна творчість: довідник. – Київ : Майстер-клас, 2007-2008. – С. 152-153.

Малик М. Королів-Старий Василь Костьович, український письменник і художник / М. Малик // Край – 2012. – № 94 (лют.). – С. 21-22.

Мушинка М. І. Королів-Старий Василь / М. І. Мушинка // Енциклопедія Сучасної України / М. І. Мушинка. – Київ : Ін-т енцикл. досліджень НАНУ, 2014. – Т. 14 : Кол – Кос. – С. 557-558.

Погребенник Ф. Королів-Старий Василь Костянтинович / Ф. Погребенник // Українська літературна енциклопедія : в 5-и т. / Ф. Погребенник. – Київ : Головна редакція УРЕ ім. М. П. Бажана, 1995. – Т. 3: К – Н. – С. 5.

Радишевський Р. Зберіть чарівне намисто... / Р. Радишевський // Королів-Старий В. Чарівне намисто : казки про дівчат. – Київ : Веселка, 1993. – С. 3-4.

Ритченко Н. Василь Королів-Старий «Хуха-моховинка». 5 клас / Н. Ритченко // Вивчаємо Українську мову та літературу. – 2018. – № 22-24 (серп.). – С. 22-25.

Ротач П., Ротач О. Королів-Старий Василь / П. Ротач // Полтавщина літературна : енцикл. біобібліогр. словник : у 3-х кн. / за ред. О. П. Ротача. – Полтава : «Дивосвіт», 2020. – Кн. 2 : З – О. – С. 291-292;

Ротач П. Королів-Старий Василь / П. Ротач // Полтавська Шевченкіана: спроба обл. (крайової) Шевченківської енциклопедії: у 2-х кн. / П. Ротач. – Полтава : «Дивосвіт», 2005. – Кн.1. А – К. – С. 383-384.

Ротач П. Продовжувачі визвольних змагань : полтавці в пражській еміграції (1920-1945 рр.) : [в т. ч. В. Королів-Старий] / П. Ротач // І слово, і доля, і пам'ять: статті, дослідження, спогади / П. Ротач. – Полтава : «Верстка», 2000. – С. 338.

Ротач П. Василь Королів-Старий / П. Ротач // Колоски з літературної ниви : короткий літературний календар Полтавщини / П. Ротач. – Полтава : «Полтавський літератор», 1999. – 76-79;

Ротач П. Королів-Старий Василь / П. Ротач // Розвіяні по чужині: полтавці на еміграції. Короткий біобібліогр. довідник / П. Ротач. – Полтава : «Верстка», 1998. – С. 70-71.

Ротач П. У пражській еміграції (1920-1945 рр.) : [в т. ч. В. Королів-Старий] / Ротач П. // Рядки за рядками, літа за літами / П. Ротач. – Полтава : «Верстка», 2005. – С. 122-123.

Рудик С. «Перший комісар» Шевченкової могили / С. Рудик // Літературна Україна. – 2014. – 23 січ. – С. 1.

Чернов А. «Добре було б лежати не поруч із Тарасом, а хоча б у нього під ногами...» / А. Чернов // Вечірня Полтава. – 2019. – 22 трав. – С. 11.

Чернов А. Василь Королів-Старий – художник, письменник, патріот / А. Чернов // Панорама Полтавщини. – 2019. – 31 січ. – С. 15.

Чернов А. Лікар, політик, художник / А. Чернов // Зоря Полтавщини. – 2014. – 11 лют. – С. 5.

Шваєвська О. Добро і зло, природа і людина в казці Василя Короліва-Старого «Хуха-Моховинка». 5 клас / О. Шваєвська // Дивослово. – 2018. – № 11. – С. 15-20.

Юхименко К. М. Василь Королів-Старий та його «Нечиста сила» / К. М. Юхименко // Шкільна бібліотека. – 2011. – № 9. – С. 107-108.

Електронні ресурси

1879, народився письменник і художник, один із членів Центральної Ради Василь Королів-Старий / [Електронний ресурс] // УІНП : [сайт]. – Електрон. текст. дані. – [Б. м.: б. в.], 2019. – Режим доступу: <https://bit.ly/3rH32NW> (дата звернення: 10.02.2022). – Назва з екрана.

Василь Королів-Старий - книги та біографія [Електронний ресурс] // Є книгарня : [сайт]. – Електрон. текст. дані. – [Б. м.: б. в.], 2022. – Режим доступу: <https://bit.ly/3rDN0nG> (дата звернення: 10.02.2022). – Назва з екрана.

Василь Королів-Старий. Казки для дітей [Електронний ресурс] // Мала сторінка : [сайт]. – Електрон. текст. дані. – [Б. м.: б. в.], 2009-2022. – Режим доступу: <https://bit.ly/3rEe85Y> (дата звернення: 10.02.2022). – Назва з екрана.

Королів-Старий Василь [Електронний ресурс] // ЕСУ : [сайт]. – Електрон. текст. дані. – [Б. м.: б. в.], 2022. – Режим доступу: <https://bit.ly/3oFvSMt> (дата звернення: 10.02.2022). – Назва з екрана.

Королів Василь Костянтинович [Електронний ресурс] // Вікіпедія : [сайт]. – Електрон. текст. дані. – [Б. м.: б. в.], 2021. – Режим доступу: <https://bit.ly/34tLZ97> (дата звернення: 10.02.2022). – Назва з екрана.

Королів-Старий Василь Костянтинович (1879–1943) [Електронний ресурс] // УКРЛІТ.ORG : [сайт]. – Електрон. текст. дані. – [Б. м.: б. в.], 2005-2021. – Режим доступу: <https://bit.ly/3LoSn1T> (дата звернення: 10.02.2022). – Назва з екрана.

Королів-Старий Василь. Життєвий та творчий шлях, біографічні статті [Електронний ресурс] // УкрЛіб : [сайт]. – Електрон. текст. дані. – [Б. м.: б. в.], 2000-2022. – Режим доступу: <https://bit.ly/3oD7US0> (дата звернення: 10.02.2022). – Назва з екрана.

Він дбав про справу українську

Василь Королів-Старий – український письменник, громадсько-політичний, культурний діяч, один із засновників Української Центральної Ради

Біобібліографічна розвідка

Упорядник : Надія Требіна

Редактор	Н. Фенько
Комп'ютерний набір	Н. Требіна
Комп'ютерна верстка	Т. Базир
Відповідальна за випуск	С. Сичова

*Підписано до друку 15.02.2022. 24 стор. Тираж 3 прим.
Обласна бібліотека для юнацтва імені Олеся Гончара
36039, м. Полтава, вул. О. Гончара, 25а
<http://libgonchar.org>
E-mail: pobugonchara@ukr.net*